

הסיכון להתמכרות באוכלוסייה הבוגרת בישראל סקר אפידמיולוגי לשנת 2024

דנה ברנדר אמיר פלק איילת לוי כובשי

עריכת לשון: רונית כהן בן-נח
תרגום לאנגלית (תקציר): דורי ריבין
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק
ייעוץ סטטיסטי: ד"ר דימיטרי רומנוב

המחקר הוזמן על ידי המחלקה לטיפול בהתמכרויות במשרד הבריאות ומומן בסיועה

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אייר תשכ"ה | מאי 2025

רקע

התמכרות היא תלות פיזית ונפשית בחומרים פסיכואקטיביים (להלן גם: חומרים) או בהתנהגות כפייתית. בשנת 2022 החל מעבר של אספקת שירותים מרכזיים בתחום ההתמכרויות ממשרד הבריאות אל קופות החולים. המחלקה לטיפול בהתמכרויות במשרד הבריאות פנתה למכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בבקשה לאמוד את היקף המשתמשים בחומרים פסיכואקטיביים והעוסקים בהתנהגויות ממכרות של גיימינג ומין, באוכלוסייה הבוגרת בישראל, ואת היקף המצויים בסיכון להתמכרות. הסקר אף נועד לספק מידע על היקף האוכלוסייה שנמצאת בסיכון להתמכרות בכל אחת מקופות החולים וכן מידע שיסייע להתאים את השירותים לצורכיהם של המבוטחים.

מטרות

1. לאמוד את היקף השימוש בחומרים פסיכואקטיביים ואת היקף העיסוק בגיימינג ובמין באוכלוסייה הבוגרת בישראל ואת שיעורי הסיכון להתמכרות לחומרים ולהתנהגויות אלו.
2. לתקף את שאלון ASSIST (WHO ASSIST 3.1) עבור בחינת הסיכון להתמכרות לגיימינג או למין כדי לפתח כלי אחיד נגיש ותקף לשימוש הרופאים בקופות החולים לסינון ראשוני של רמת הסיכון להתמכרות.
3. לאפיין את מי שמצויים בסיכון להתמכרות ולבחון את הקשר בין מאפייני הרקע שלהם ובין הסיכון להתמכרות.
4. לבחון את היקף קבלת המענים בקרב אלו הנמצאים בסיכון להתמכרות ואת שביעות רצונם מהם.

שיטה

סקר מקוון בקרב האוכלוסייה הבוגרת בישראל – בני 18-70. השיבו לשאלון 2,401 יהודים, במדגם המייצג את האוכלוסייה היהודית הבוגרת, ו-524 ערבים. בשאלון הסקר נכללו שאלות מתוך שאלון ASSIST – כלי סינון ראשוני של רמת הסיכון להתמכרויות לחומרים שונים (כגון אלכוהול, קנביס, קוקאין) וכן שאלות נוספות בנוגע לסיכון להתמכרות לגיימינג ולמין, אשר נמדדו גם באמצעות כלי נוסף (שאלון SSBA), לצורך תיקוף שאלון ASSIST. כמו כן נכללו בסקר שאלות בנוגע לקבלת מענים לטיפול בהתמכרות.

ממצאים מרכזיים

שיעורי הסיכון להתמכרות לחומרים. בקרב היהודים, שיעורי הסיכון הגבוהים ביותר להתמכרות נמצאו לאלכוהול (15.6%), לקנביס (12.0%) ולתרופות שינה והרגעה (8.6%). בקרב הערבים, שיעורי הסיכון הגבוהים ביותר נמצאו לתרופות הרגעה ושינה (12.6%), לאלכוהול (11.9%) ולחומרים נדיפים (9.8%).

29.1% מן היהודים נמצאים בסיכון להתמכרות לחומר אחד או יותר, מהם 3.8% בסיכון גבוה. בקרב הערבים, 27.4% נמצאים בסיכון להתמכרות לחומר אחד או יותר, מהם 7.7% בסיכון גבוה. בשתי קבוצות האוכלוסייה, 1.1% מן המשיבים דיווחו על שימוש בחומרים בהזרקה בשלושת החודשים האחרונים.

תיקוף שאלון ASSIST לבחינת הסיכון להתמכרות לגיימינג ולמין וקביעת סיכנים למדדים הרלוונטיים. שאלון ASSIST שהותאם לבחינת הסיכון להתמכרות לגיימינג או למין נמצא מתאים לשימוש לאחר שהתקבלו מתאמים בינוניים עד גבוהים בינו ובין שאלון SSBA המתוקף. נמצא ש-8.3% מן המשיבים היהודים הם בסיכון להתמכרות לגיימינג ו-9.0% למין. בקרב המשיבים הערבים נמצא ש-19.3% הם בסיכון להתמכרות לגיימינג ו-18.0% למין. ייתכן שפערים אלו נובעים מהבדלים תרבותיים ומתפיסה עצמית שלילית של מי שעוסק בהתנהגויות שנתפסות בלתי מקובלות בחברה הערבית.

קשרים בין מאפייני רקע ובין הסיכון להתמכרות. הסיכויים להימצא בסיכון להתמכרות למרביית החומרים או לעסוק בהתנהגויות גיימינג או מין גבוהים יותר בקרב גברים, צעירים, מי שאינם דתיים ומי שאינם נשואים. לעומת זאת, למבוגרים ולנשים סיכוי גבוה יותר להימצא בסיכון להתמכרות לתרופות שינה והרגעה. בקרב הערבים, הסיכון להתמכרות לחלק מן החומרים וההתנהגויות משתנה גם על פי השכלה ומחוז מגורים.

מאפיינים נוספים הנוגעים לסיכון להתמכרות:

- 7.3% מן המשיבים היהודים ו-8.6% מן המשיבים הערבים הם בסיכון להתמכרות לחומרים, לגיימינג או למין ונוסף על כך מדווחים על תחלואה נפשית. ממצאים אלו עשויים להעיד על שיעור התחלואה הכפולה באוכלוסייה (שילוב בין התמכרות להפרעה נפשית). עבור כל החומרים וההתנהגויות שנבדקו, הסיכון להתמכרות עולה בקנה אחד עם סיכוי גבוה יותר לתחלואה נפשית.
- נצפו הבדלים בדפוסי השימוש בחומרים והעיסוק בגיימינג או במין מאז פרוץ מלחמת 'חרבות ברזל' בין משיבים בסיכון להתמכרות ובין מי שאינם בסיכון. משיבים בסיכון להתמכרות נטו יותר ממי שאינם בסיכון לשנות את דפוסי התנהגותם מאז פרוץ המלחמה, ושיעור ניכר מהם הגביר את השימוש בחומר או את העיסוק בהתנהגות.

קבלת מענים בקרב מי שמצויים בסיכון להתמכרות. מרבית המשיבים בסיכון להתמכרות לא שיתפו גורמי מקצוע ולא קיבלו מענים כלשהם. הגורם המקצועי שהמשיבים בחרו לשתף בשכיחות הגבוהה ביותר הוא רופאת המשפחה. המענים בשימוש השכיח ביותר הם רופאת משפחה, עובדת סוציאלית במחלקה לשירותים חברתיים או בקופת חולים וייעוץ או טיפול נפשי, אך מרבית המשיבים לא קיבלו סיוע כלל. כ-50% בלבד מן המשיבים היהודים הביעו שביעות רצון מן המענים שקיבלו. המשיבים העריכו שיפיקו תועלת בעיקר מקבוצות תמיכה, מפעילות חברתית, מייעוץ או טיפול נפשי, מליווי טיפולי מתמשך ומסיוע כלכלי בתקופת הטיפול. בקרב המשיבים הערבים בלט גם הרצון בסיוע בהשתלבות בתעסוקה, ואצל נשים יהודיות בלט הרצון בטיפולים אלטרנטיביים.

המלצות

מומלץ להטמיע את השימוש בשאלון ASSIST בקופות החולים ככלי דיגיטלי לסינון ראשוני של רמת הסיכון להתמכרות. יש להכשיר את הרופאים בשימוש בו, בדגש על פערים תרבותיים בין קבוצות באוכלוסייה. עוד מומלץ לפתח מענים בקופות החולים המבוססים על קבוצות תמיכה ופעילויות חברתיות, ולפתח מודלים ייחודיים וכוללניים לטיפול בתחלואה כפולה.

מן המחקר עולות גם כמה המלצות למחקרי המשך, כגון ביצוע סקרים תקופתיים למעקב אחר שיעורי הסיכון להתמכרות, תיקוף שאלון ASSIST לבחינת הסיכון להתמכרות לגיימינג ולמין אל מול אבחנה קלינית, הטמעה של התנהגויות ממכרות נוספות, כגון הימורים, בשאלון ASSIST ובדיקה מעמיקה של השימוש בחומרים נדיפים באוכלוסייה הערבית.